

Grundläggande rättigheter för personer med intellektuella funktionsnedsättningar och psykisk ohälsa

I artiklarna 21 och 26 i kapitlet om jämlikhet i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna fastslås att det är förbjudet att diskriminera någon på grund av funktionshinder, och att funktionshindrade personers rätt till integration ska respekteras.

I Europeiska unionen lever cirka 80 miljoner människor med funktionshinder (Europeiska kommissionens handikappstrategi 2010-2020)

Den politiska bakgrunden

Enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning innefattar personer med funktionsnedsättning bl.a. "personer med varaktiga fysiska, psykiska, intellektuella eller sensoriska funktionsnedsättningar, vilka i samspel med olika hinder kan motverka deras fulla och verkliga deltagande i samhället på samma villkor som andra".

FRA:s första handikappprojekt

Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter (FRA) genomför sitt första handikappprojekt i enlighet med konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Syftet med projektet är att bedöma hur de grundläggande rättigheterna respekteras för de mest utsatta grupperna bland funktionshindrade personer, nämligen de med psykiska hälsoproblem och de med intellektuell funktionsnedsättning.

- Personer med **intellektuell funktionsnedsättning** beskrivs ibland som "förståndshandikappade" eller sägs ha "inlärningssvårigheter". Dessa begrepp syftar till effekterna av permanenta tillstånd som karakteriseras av betydligt lägre intellektuell förmåga än genomsnittet, vilket leder till begränsad intellektuell funktion.
- **Psykisk ohälsa** kan påverka en persons tankar, kropp, känslor och beteende. Dessa problem kan vara allvarliga och ha en stor inverkan på personens liv. Psykiska hälsoproblem innefattar depression, bipolära störningar, ADHD, ångest och ätstörningar.

Viktiga frågor

Stigmatisering och socialt utanförskap

Personer med intellektuell funktionsnedsättning och personer med psykisk ohälsa (hädanefter funktionshindrade personer) behandlas ofta på liknande sätt av samhället. De drabbas av stigmatisering och socialt utanförskap. Under århundraden hölls de borta från det vanliga samhället och man uppskattar att mer än en miljon vuxna och barn med funktionsnedsättning fortfarande lever på institutioner i EU. Dessa personer vägras ibland rätten att välja var och hur de vill bo, och de kan även vägras grundläggande rättigheter som andra EU-medborgare åtnjuter, t.ex. rösträtt.

Av dessa skäl har FRA valt att granska hur situationen för de grundläggande rättigheterna ser ut för dessa två grupper.

"Bara för att jag inte kan tala betyder det inte att jag inte har något att säga"

(Intervjuad person i en studie av FRA om funktionsnedsättning)

Medborgare med rättigheter, inte föremål för välgörenhet

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning innebär en grundläggande förändring av synen på hur funktionsnedsättning ska behandlas som begrepp: funktionshindrade personer betraktas inte längre som oförmögna att spela en aktiv roll i samhället. Man anser heller inte längre att de behöver "rättas till" för att passa in. I stället inser man deras kapacitet och betonar att samhället behöver anpassas för att underlätta dessa personers fulla deltagande.

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning skrevs med och av personer med funktionsnedsättning i enlighet med handikapprörelsens

Var fjärde vuxen i EU lider av psykiska hälsoproblem (Europeiska kommissionen 2008)

slogan: "Nothing about us without us" (Ingenting om oss utan oss).

Denna frigörelsefilosofi är vägledande för FRA:s arbete på handikappområdet.

Funktionshindrades röster

FRA:s handikappprojekt handlar om att erkänna och framhålla funktionshindrades förmåga och kapacitet, och syftet är att samla in synpunkter från dessa personer angående viktiga aspekter av deras liv. Uppgifterna samlas in genom djupintervjuer och fokusgrupper och man ser till att forskare med användarperspektiv och personer som förespråkar funktionshindrades rättigheter deltar aktivt.

Rätten att välja hur och var man vill bo, att behandlas jämlikt och att fatta beslut som har rättsliga konsekvenser

FRA:s forskning kommer att fokusera på områden som man tillsammans med funktionshindrade personer, forskningspartner och beslutsfattare har identifierat som särskilt viktiga.

Följande områden hör till fokusområdena:

- › **Tillgång till rättssystemet** (artikel 13 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning)
- › **Tillgänglighet** (artikel 9 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning)
- › **Rätt att leva självständigt** (artikel 19 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning)
- › **Ofrivillig behandling och ofrivillig placering** (artiklarna 14 och 15 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning)
- › **Rättskapacitet** (artikel 12 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning)
- › **Deltagande i det politiska livet** (artikel 29 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning).

FRA kommer under 2012 att offentliggöra en vägledning om hur man bedriver forskning som bygger på aktivt deltagande.

Lagen

FRA kommer i sin forskning att undersöka lagstiftningen i de 27 medlemsstaterna inom de fokusområden som anges ovan. Man kommer att hänvisa till relevanta FN- och EU-normer samt till EU:s lagstiftning. Man kommer att jämföra situationen i de olika EU-medlemsstaterna.

I verkliga livet

FRA kommer i sin forskning även att undersöka hur man i de 27 medlemsstaterna respekterar funktionshindrades rättigheter i praktiken.

Dessutom kommer man att utföra fältarbete i nio medlemsstater – Bulgarien, Frankrike, Tyskland, Grekland, Ungern, Lettland, Rumänien, Sverige och Storbritannien – i början av 2011. Genom fokusgrupper kommer man att sammanföra funktionshindrade personer och aktörer med stor inverkan på deras liv, t.ex. vårdare och personliga assistenter.

Forskningsresultaten kommer att offentliggöras under 2011 och 2012.

Evidensbaserad rådgivning

Forskningsresultaten kommer att bidra till utformningen av politiken, både inom EU-institutionerna – t.ex. Europeiska kommissionen och Europaparlamentet – och på nationell nivå. Resultaten kommer att hjälpa de många aktörer som är engagerade i att se till att FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning genomförs.

På detta sätt kommer lagstiftningen, politiken och det faktiska genomförandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning att bygga på verkliga erfarenheter och funktionshindrade personer kommer att få göra sina röster hörda på högsta beslutsnivå.

Funktionshindrade personer står i centrum för detta projekt, men många andra aktörer kommer att bidra till att utforma, genomföra och utvärdera det.

Ytterligare information

För en lättläst version av detta faktablad, skriv till disability@fra.europa.eu

En överblick över FRA:s verksamhet på handikappområdet finns på webbplatsen: fra.europa.eu/fraWebsite/disability/disability_en.htm